

Analýza algoritmů. Složitost.

Matematické algoritmy (11MAG)

Jan Přikryl

Ústav aplikované matematiky
ČVUT v Praze, Fakulta dopravní

7. přednáška 11MAG
pondělí 11. listopadu 2013

verze: 2013-11-11 15:52

Obsah přednášky

① Úvod

Analýza algoritmů

② Vývojová stádia algoritmu

③ Porovnání variant

④ NP-úplné problémy

Algoritmy a programy

Co je co

Algoritmus:

- myšlenka řešení nějakého problému
- konečný počet kroků řešení
- vyjadřujeme nejčastěji slovně nebo pseudokódem

Program:

- implementace algoritmu ve zvoleném programovacím jazyce

Bez algoritmu nelze napsat program.

Analýza složitosti algoritmů

Proč nás to vlastně zajímá

Ideální kombinace: **efektivní algoritmus + efektivní implementace**

Analýza algoritmu:

- poskytne **předpověď výkonnosti** algoritmu
- je **vhodnější než experimenty**
- umožní výběr **vhodné varianty** řešení

Asymptotická složitost **paměťová** × složitost **časová**

Analýza složitosti algoritmů (2)

Předpověď chování

Analýza efektivity: Identifikace efektivních a neefektivních částí algoritmu umožní soustředit se na ty části, jejichž úprava přinese nejvyšší nárůst výkonu.

Předpověď výkonnosti programu

Velké projekty potřebují apriorní odhad výkonnosti pro daný hardware – je třeba učinit odhad bez znalosti detailů programového kódu.

Identifikace úzkých míst a jejich vhodné ošetření ještě před vlastním naprogramováním.

Analýza složitosti algoritmů (2)

Předpověď chování

Analýza efektivity: Identifikace efektivních a neefektivních částí algoritmu umožní soustředit se na ty části, jejichž úprava přinese nejvyšší nárůst výkonu.

Předpověď výkonnosti programu

Velké projekty potřebují apriorní odhad výkonnosti pro daný hardware – je třeba učinit odhad bez znalosti detailů programového kódu.

Identifikace úzkých míst a jejich vhodné ošetření ještě před vlastním naprogramováním.

Analýza složitosti algoritmů (3)

Ověření vlastností

Vhodnější než experimenty

Experimenty ověří chování pouze ve vybraných krizových případech – místo „dokázali jsme, že daný algoritmus funguje správně“ lze pouze tvrdit: „**nenalezli jsme způsob, jak prokázat, že algoritmus je špatně**“.

Záruky funkčnosti poskytuje jedině **formální analýza**.

Výběr vhodné varianty

Ne vždy je nejvhodnější varianta ta, jenž je v počtu instrukcí nejefektivnější a tedy nejrychlejší – *např. implementace pro jednočipový počítač × pracovní stanice*.

Analýza složitosti algoritmů (3)

Ověření vlastností

Vhodnější než experimenty

Experimenty ověří chování pouze ve vybraných krizových případech – místo „dokázali jsme, že daný algoritmus funguje správně“ lze pouze tvrdit: „**nenalezli jsme způsob, jak prokázat, že algoritmus je špatně**“.

Záruky funkčnosti poskytuje jedině **formální analýza**.

Výběr vhodné varianty

Ne vždy je nejvhodnější varianta ta, jenž je v počtu instrukcí nejefektivnější a tedy nejrychlejší – *např. implementace pro jednočipový počítač × pracovní stanice*.

Obsah přednášky

1 Úvod

2 Vývojová stádia algoritmu

Algoritmus pomocí explicitního řešení

Rekurzivní algoritmus

Dynamické programování

Maticová varianta pomocí opakovaného mocnění

3 Porovnání variant

4 NP-úplné problémy

Ilustrační příklad

Fibonacciho posloupnost

Poprvé popsána italským matematikem Leonardem z Pisy, známým také jako Fibonacci (1202).

Růst populace králíků za poněkud idealizovaných podmínek.

Číslo $F[n]$ popisuje velikost populace po n měsících, předpokládáme-li, že

- první měsíc se narodí jediný pár,
- nově narozené páry jsou produktivní od druhého měsíce svého života,
- každý měsíc zplodí každý produktivní pár jeden další pár,
- králíci nikdy neumírají, nemají predátory.

Ilustrační příklad

Stavy populace králíků

Fibonacciho číslo	Stav
$F[1] = 1$	začínáme s jedním párem
$F[2] = 1$	ještě jsou příliš mladí
$F[3] = 2$	tento měsíc již zplodí první potomky
$F[4] = 3$	druhý pár potomků
$F[5] = 5$	první potomci třetí generace

Obecně

$$F[n + 2] = F[n + 1] + F[n]$$

Problém (Výpočet Fibonacciho posloupnosti)

Jak efektivně zjistit $F[n]$ pro zvolené n ?

Explicitní řešení

Přímé vyjádření $F[n]$

Explicitní nerekurzivní vztah pro n -tý člen Fibonacciho posloupnosti je

$$F[n] = \frac{\phi^n - (1 - \phi)^n}{\sqrt{5}},$$

kde ϕ je hodnota zlatého řezu,

$$\phi = \frac{1 + \sqrt{5}}{2} = 1,61803398874989 \dots \approx 1,618.$$

Algoritmus 1

Require: n

Ensure: $F[n]$

$$F[n] \leftarrow \frac{\phi^n - (1 - \phi)^n}{\sqrt{5}}$$

Explicitní řešení

Přímé vyjádření $F[n]$

Explicitní nerekurzivní vztah pro n -tý člen Fibonacciho posloupnosti je

$$F[n] = \frac{\phi^n - (1 - \phi)^n}{\sqrt{5}},$$

kde ϕ je hodnota zlatého řezu,

$$\phi = \frac{1 + \sqrt{5}}{2} = 1,61803398874989 \dots \approx 1,618.$$

Algoritmus 1

Require: n

Ensure: $F[n]$

$$F[n] \leftarrow \frac{\phi^n - (1 - \phi)^n}{\sqrt{5}}$$

Analýza Algoritmu 1

Aneb co všechno může dopadnout špatně

Reprezentace čísel v plovoucí řádové čárce má svá omezení. V počítači budeme vztah reprezentovat jako

$$F[n] = \frac{1,61803^n - 0,61803^n}{2,23606}.$$

Jaké budou výsledky?

$F[2] = 1,00000$ je v pořádku,

$F[3] = 1,78884$ zaokrouhlíme na 2,

$F[20] = 6764,69$ ještě zaokrouhlíme na 6765,

$F[21] = 10945,4$ už zaokrouhlíme na 10945 místo 10946,

$F[25] = 75020,6$ by mělo být 75025.

Existuje přesnější varianta výpočtu?

Analýza Algoritmu 1

Aneb co všechno může dopadnout špatně

Reprezentace čísel v plovoucí řádové čárce má svá omezení. V počítači budeme vztah reprezentovat jako

$$F[n] = \frac{1,61803^n - 0,61803^n}{2,23606}.$$

Jaké budou výsledky?

$F[2] = 1,00000$ je v pořádku,

$F[3] = 1,78884$ zaokrouhlíme na 2,

$F[20] = 6764,69$ ještě zaokrouhlíme na 6765,

$F[21] = 10945,4$ už zaokrouhlíme na 10945 místo 10946,

$F[25] = 75020,6$ by mělo být 75025.

Existuje přesnější varianta výpočtu?

Analýza Algoritmu 1

Aneb co všechno může dopadnout špatně

Reprezentace čísel v plovoucí řádové čárce má svá omezení. V počítači budeme vztah reprezentovat jako

$$F[n] = \frac{1,61803^n - 0,61803^n}{2,23606}.$$

Jaké budou výsledky?

$F[2] = 1,00000$ je v pořádku,

$F[3] = 1,78884$ zaokrouhlíme na 2,

$F[20] = 6764,69$ ještě zaokrouhlíme na 6765,

$F[21] = 10945,4$ už zaokrouhlíme na 10945 místo 10946,

$F[25] = 75020,6$ by mělo být 75025.

Existuje přesnější varianta výpočtu?

Analýza Algoritmu 1

Aneb co všechno může dopadnout špatně

Reprezentace čísel v plovoucí řádové čárce má svá omezení. V počítači budeme vztah reprezentovat jako

$$F[n] = \frac{1,61803^n - 0,61803^n}{2,23606}.$$

Jaké budou výsledky?

$F[2] = 1,00000$ je v pořádku,

$F[3] = 1,78884$ zaokrouhlíme na 2,

$F[20] = 6764,69$ ještě zaokrouhlíme na 6765,

$F[21] = 10945,4$ už zaokrouhlíme na 10945 místo 10946,

$F[25] = 75020,6$ by mělo být 75025.

Existuje přesnější varianta výpočtu?

Analýza Algoritmu 1

Aneb co všechno může dopadnout špatně

Reprezentace čísel v plovoucí řádové čárce má svá omezení. V počítači budeme vztah reprezentovat jako

$$F[n] = \frac{1,61803^n - 0,61803^n}{2,23606}.$$

Jaké budou výsledky?

$F[2] = 1,00000$ je v pořádku,

$F[3] = 1,78884$ zaokrouhlíme na 2,

$F[20] = 6764,69$ ještě zaokrouhlíme na 6765,

$F[21] = 10945,4$ už zaokrouhlíme na 10945 místo 10946,

$F[25] = 75020,6$ by mělo být 75025.

Existuje přesnější varianta výpočtu?

Analýza Algoritmu 1

Aneb co všechno může dopadnout špatně

Reprezentace čísel v plovoucí řádové čárce má svá omezení. V počítači budeme vztah reprezentovat jako

$$F[n] = \frac{1,61803^n - 0,61803^n}{2,23606}.$$

Jaké budou výsledky?

$F[2] = 1,00000$ je v pořádku,

$F[3] = 1,78884$ zaokrouhlíme na 2,

$F[20] = 6764,69$ ještě zaokrouhlíme na 6765,

$F[21] = 10945,4$ už zaokrouhlíme na 10945 místo 10946,

$F[25] = 75020,6$ by mělo být 75025.

Existuje přesnější varianta výpočtu?

Rekurzivní algoritmus

Výpočet podle definice

Hodnoty $F(0)$ až $F(2)$ předpočítáme, zbytek lze s jejich pomocí vyjádřit.

Algoritmus 2

Require: $n \geq 0$

Ensure: $y = F(n)$

- 1: **if** $n = 0$ **then**
- 2: $y \leftarrow 0$
- 3: **else if** $n \leq 2$ **then**
- 4: $y \leftarrow 1$
- 5: **else**
- 6: $y \leftarrow F(n - 1) + F(n - 2)$
- 7: **end if**

Jak efektivní je daný algoritmus?

Rekurzivní algoritmus

Výpočet podle definice

Hodnoty $F(0)$ až $F(2)$ předpočítáme, zbytek lze s jejich pomocí vyjádřit.

Algoritmus 2

Require: $n \geq 0$

Ensure: $y = F(n)$

- 1: **if** $n = 0$ **then**
- 2: $y \leftarrow 0$
- 3: **else if** $n \leq 2$ **then**
- 4: $y \leftarrow 1$
- 5: **else**
- 6: $y \leftarrow F(n - 1) + F(n - 2)$
- 7: **end if**

Jak efektivní je daný algoritmus?

Rekurzivní algoritmus

Výpočet podle definice

Hodnoty $F(0)$ až $F(2)$ předpočítáme, zbytek lze s jejich pomocí vyjádřit.

Algoritmus 2

Require: $n \geq 0$

Ensure: $y = F(n)$

1: **if** $n = 0$ **then**

2:    $y \leftarrow 0$

3: **else if** $n \leq 2$ **then**

4:    $y \leftarrow 1$

5: **else**

6:    $y \leftarrow F(n - 1) + F(n - 2)$

7: **end if**

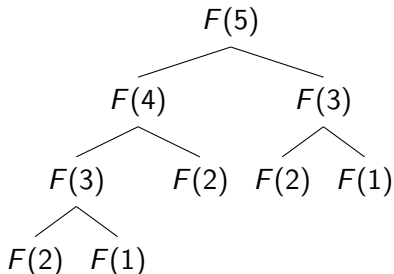
Jak efektivní je daný algoritmus?

Rekurzivní algoritmus

Efektivita

Posloupnost výpočtu $F(5)$:

Počet kroků pro $F(n)$ je $\tau(n) = 3 \cdot F(n) - 2$.

Dynamické programování

Varianta „shora dolů“

Technika matematické optimalizace.

Dekompozice problému na identické podproblémy.

Dva základní přístupy:

- **shora dolů** – řešíme podproblémy postupně a pamatujeme si řešení
- **zdola nahoru** – vyřešíme všechny potřebné podproblémy a skládáme je

Algoritmus 3

Require: $n \geq 0$

Ensure: $y = F[n]$

```
1: Alokuj  $[f_1, f_2, \dots, f_n]$ 
2:  $f[2] \leftarrow f[1] \leftarrow 1$ 
3: for  $i = 3$  to  $n$  do
4:    $f_i \leftarrow f_{i-1} + f_{i-2}$ 
5: end for
6:  $y \leftarrow f_n$ 
```


Dynamické programování

Varianta „shora dolů“

Technika matematické optimalizace.

Dekompozice problému na identické podproblémy.

Dva základní přístupy:

- **shora dolů** – řešíme podproblémy postupně a pamatujeme si řešení
- **zdola nahoru** – vyřešíme všechny potřebné podproblémy a skládáme je

Algoritmus 3

Require: $n \geq 0$

Ensure: $y = F[n]$

```
1: Alokuj  $[f_1, f_2, \dots, f_n]$ 
2:  $f[2] \leftarrow f[1] \leftarrow 1$ 
3: for  $i = 3$  to  $n$  do
4:    $f_i \leftarrow f_{i-1} + f_{i-2}$ 
5: end for
6:  $y \leftarrow f_n$ 
```


Dynamické programování

Varianta „zdola nahoru“

Algoritmus 3 potřebuje pole n prvků pro uchování minulých členů posloupnosti.
Jde to ale i bez něj.

Algoritmus 4

Require: $n \geq 0$

Ensure: $y = F[n]$

```
1: if  $n = 0$  then  
2:    $y \leftarrow 0$   
3: else  
4:    $a \leftarrow 1, b \leftarrow 1$   
5:   for  $i = 3$  to  $n$  do  
6:      $c \leftarrow a + b$   
7:      $a \leftarrow b, b \leftarrow c$   
8:   end for  
9:    $y \leftarrow b$   
10: end if
```


Dynamické programování

Varianta „zdola nahoru“

Algoritmus 3 potřebuje pole n prvků pro uchování minulých členů posloupnosti.
Jde to ale i bez něj.

Algoritmus 4

Require: $n \geq 0$

Ensure: $y = F[n]$

```
1: if  $n = 0$  then  
2:    $y \leftarrow 0$   
3: else  
4:    $a \leftarrow 1, b \leftarrow 1$   
5:   for  $i = 3$  to  $n$  do  
6:      $c \leftarrow a + b$   
7:      $a \leftarrow b, b \leftarrow c$   
8:   end for  
9:    $y \leftarrow b$   
10: end if
```


Maticová varianta

Jiná explicitní forma

Pro členy Fibonacciho posloupnosti platí také

$$\begin{bmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{bmatrix}^n = \begin{bmatrix} F_{n+1} & F_n \\ F_n & F_{n-1} \end{bmatrix}$$

Použitím opakovaného mocnění snížíme počet kroků na $\mathcal{O}(\log n)$.

Důkaz: Indukcí pro $n \rightarrow n + 1$.

Maticová varianta

Pomocí opakovaného mocnění

Algoritmus 5

Require: $n \geq 0$

Ensure: $y = F(n)$

1: **if** $n = 0$ **then**

2:      $y \leftarrow 0$

3: **else**

4:      $\mathbf{M} \leftarrow \begin{bmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{bmatrix}$

5:      $\mathbf{M} \leftarrow$
        $\text{matpow}(\mathbf{M}, n - 1)$

6:      $y \leftarrow M[0, 0]$

7: **end if**

Algoritmus 5a

Require: $n \geq 0, \mathbf{A}[2 \times 2]$

Ensure: $\mathbf{B} = \text{matpow}(\mathbf{A}, n)$

1: **if** $n > 1$ **then**

2:      $\mathbf{B} \leftarrow \text{matpow}(\mathbf{A}, n/2)$

3:      $\mathbf{B} \leftarrow \mathbf{B}\mathbf{A}$

4: **end if**

5: **if** n je liché **then**

6:      $\mathbf{B} \leftarrow \mathbf{A} \begin{bmatrix} 1 & 1 \\ 1 & 0 \end{bmatrix}$

7: **end if**

Asymptotická složitost

Velká $\mathcal{O}$ notace

Jakým způsobem se bude chování algoritmu měnit v závislosti na velikosti (počtu, objemu) vstupních dat?

Dva základní typy:

- **časová složitost** – vliv na dobu výpočtu
- **paměťová složitost** – nároky na operační paměť

Značíme:

- $\mathcal{O}(N)$ – lineární složitost,
- $\mathcal{O}(N^2)$ – kvadratická složitost,
- $\mathcal{O}(\log N)$ – logaritmická složitost.

Asymptotická složitost

Velká $\mathcal{O}$ notace

Vliv asymptotické časové složitosti

Pro $\mathcal{O}(N^2)$ má zdvojnásobení objemu vstupních dat za následek čtyřnásobnou dobu vykonávání algoritmu.

Pro $\mathcal{O}(\log N)$ může mít čtyřnásobný počet dat na vstupu za následek dvojnásobnou dobu vykonávání algoritmu.

Pro $\mathcal{O}(1)$ je doba vykonávání algoritmu nezávislá na velikosti vstupu.

Vliv asymptotické paměťové složitosti

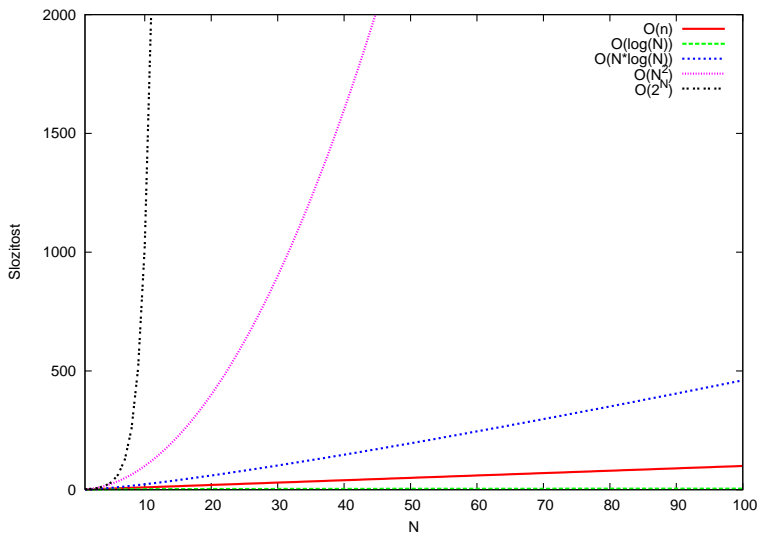
Pro $\mathcal{O}(N)$ má zdvojnásobení velikosti vstupu za následek dvojnásob vysoké nároky na operační paměť.

Pro $\mathcal{O}(2^N)$ čtyřnásobná velikost vstupu zosminásobí paměťové nároky.

Asymptotická složitost

Obrázek

Obsah přednášky

- 1 Úvod
- 2 Vývojová stádia algoritmu
- 3 Porovnání variant**
- 4 NP-úplné problémy

Porovnání variant

Místo závěru

Algoritmus	Paměťové nároky	Časová složitost
1	$O(1)$	$O(\log N)$
2	$O(N)$	$O(F(N))$
3	$O(N)$	$O(N)$
4	$O(1)$	$O(N)$
5	$O(\log N)$	$O(\log N)$

Obsah přednášky

- 1 Úvod
- 2 Vývojová stádia algoritmu
- 3 Porovnání variant
- 4 NP-úplné problémy

Rozhodovací úlohy, třída P

Jako **rozhodovací úlohu** označujeme úlohu, jejímž řešením jsou výroky „ANO“ respektive „NE“. Jako výstup v případě počítače můžeme uvažovat hodnoty true a false nebo 1 a 0.

Běžné úlohy v matematice lze snadno převést na rozhodovací úlohy.

Definice (Třída P)

Rozhodovací úloha L náleží do třídy P, pokud existuje *deterministický* Turingův stroj, který tuto úlohu rozhodne v polynomiálním čase.

Příklady rozhodovacích úloh v třídě P

Minimální kostra grafu – existuje kostra s ohodnocením menším, než c ?

Nejkratší cesta v grafu – existuje cesta mezi dvěma uzly s ohodnocením menším, než c ?

Lineární programování – existuje $\arg \max_{\mathbf{x}} \mathbf{w}^T \mathbf{x} > c$ za daných omezujících podmínek?

Kompresce dat (LZW) – přidá komprese řetězce s do slovníku slovo t ?

Třída NP

Definice

Rozhodovací úloha L náleží do třídy NP, pokud existuje *nedeterministický* Turingův stroj, který tuto úlohu rozhodne v polynomiálním čase.

Nederministický Turingův stroj: vstupům může odpovídat více, než jedna jediná akce (sekvence $\Rightarrow$ strom instrukcí).

Platí $P \subseteq NP$.

Příklady rozhodovacích úloh v třídě NP

Všechny úlohy třídy P.

Izomorfismus grafu – lze dané dva grafy nakreslit stejně?

Faktorizace čísel – pro dané n a k , existuje $f : 1 < f < k, f \mid n$?

Všechny NP-úplné úlohy.

Třída NP-úplných úloh

Nejtěžší ze třídy NP

Třída NP-úplných problémů je třídou rozhodovacích úloh, pro něž platí následující definice:

Definice

Rozhodovací úloha L je NP-úplná, pokud náleží do třídy NP a zároveň jde o úlohu NP- těžkou.

Co to znamená:

- jakékoliv řešení L lze ověřit v polynomiálním čase,
- Jakýkoliv problém z třídy NP lze převést na L transformací vstupů opět v polynomiálním čase.

Tyto typy úloh umíme řešit pouze **přibližně!**

Příklady NP-úplných problémů

Problém batohu – lze zabalit batoh tak, aby jeho hmotnost nepřesáhla m a cena věcí byla alespoň c ?

Problém obchodního cestujícího – existuje v grafu hamiltonovská kružnice o délce nejvýše c ?

Obarvení grafu – lze uzly daného grafu obarvit nejvýše c barvami tak, aby sousedící uzly neměly stejnou barvu?

Problém čínského listonoše (pouze na smíšeném grafu) – existuje v grafu eulerovská kružnice o délce nejvýše c ?

